

Pajorin Klára

MÁTYÁS KIRÁLY ÉS GOETHE A LÉLEK MÁGIKUS EREJÉRŐL

Mátyás király egyszer – olvassuk Galeotto Marzio róla szóló művében – kioktatott valakit, aki azzal vett védelmébe egy paráznaságáról hírhedt asszonyt, hogy gyermekei a férjére, és nem a szeretőjére hasonlítanak. A király szerint ennek az érvelésnek éppen a fordítottja igaz, a gyermeknek a férjhez való hasonlósága a feleség házasságtörését jelzi. „Az asszonyok ugyanis – mondja a király – mikor szeretőjüket ölelik, szüntelenül férjükre gondolnak, mert rettegnek, hogy férjük tetten éri őket. Innen van aztán, hogy ez a heves képzeleti játék a szülők képét vési a magzatokba. A legelésebb elméjű bölcsek, a legkiválóbb orvosok és tömérdek példa bizonyítja, hogy a képzelet műveli mindezt.” Marzio Avicennára hivatkozva, aki szerint „a lélekben megvan az erő a dolgok megváltoztatására”,¹ valamint a „mágia tudományával” igazolja Mátyás véleményének helyességét.

Mint ezt *Vonzások és választások* című regénye tanúsítja, Goethének is a Mátyáséihoz hasonló nézetei voltak. A „szinte mágikus vonzóerő”-ként (eine fast magische Anziehungskraft) működő rokonszenvi választásokat (Wahlverwandtschaften) természettudományosan, vagyis kémiai folyamatokkal szimbolizáló, „mágikus koherenciájú”² regény csúcspontján a gyermek, Otto születése és a kinézetével való szembesülés áll. Új, sorsszerűen kibontakozó szerelmének megjelenése után a házaspár, azt Ottiliáért lángoló Eduárd és a kapitányra vágyó

¹ Marzio GALEOTTO, *Mátyás királynak kiváló, bölcs, tréfás mondásairól és tetteiről szóló könyv*, ford. KARDOS Tibor, Budapest: Magyar Helikon, 1977, 12.

² Norbert BOLZ, *Die Wahlverwandtschaften*, in *Goethe-Handbuch*, Bd. 3., Prosaschriften, hrsg. von Bernd WITTE–Peter SCHMIDT, Stuttgart–Weimar: Metzler, 1997, 167.

Charlotte egyetlen éjszakát tölt együtt: a gyermek ebből az ölelésből fogan. Miközben a házaspár eggyé váltak, „a homályban a benső hajlam, a képzelőerő azonnal érvényesítette jogait a valóság fölött. Eduard csak Ottiliát tartotta karjában; Charlotte lelke előtt hol közelebről, hol távolabbról a kapitány lebegett, s így fonódott össze elég csodálatosan az, ami távol, és az, ami jelen volt, ingerlően és gyönyörűségesen.”³ Goethe regénye azt sugallja, hogy Ottó a szerelmi kvaterniónak közös gyermeke. Ez a nevek szintjén is kifejezésre jut (Otto a neve a kapitánynak, de eredetileg Eduardot is így hívták, és a gyermek neve névelemként része Charlotte és Ottilia nevének is).⁴ A gyermek Ottiliára és a kapitányra hasonlít, és ez a hasonlóság hátborzongató érzéseket ébreszt. A kereszteléskor Ottilia „nagyon megijedt a gyerek nyitott szemétől, mert azt hitte, hogy a sajátjába néz, annyira meglepte a nagy hasonlóság.” Charlottét csodálatba ejtette, hogy „a fejlődő csecsemő arcvonásaiban és egész formájában egyre jobban hasonlított a kapitányhoz, a szemét pedig egyre kevésbé lehetett Ottilia szemétől megkülönböztetni.” Eduárd is döbbenettel fedezi fel fiában a kapitány vonásait és Ottilia szemét, és ennek alapján fogalmazza meg, hogy a gyermek „kettős házasságtörésből” született. A kapitány már csak a ravatalán látja meg a kis Ottót, és a halottban „nem minden titokzatos borzongás nélkül saját megdermedt képmását” ismeri fel.⁵

Több mint húsz évvel a regény létrejötte után Goethe azt a vallomást tette, hogy a *Vonzások és választások*ban „nincs egyetlen vonás sem, amelyet ne élt volna át, de egy sem úgy szerepel benne, ahogy átélte”.⁶ Mátyás király Galeotto Marziótól megörökített vélekedésének háttérben is személyesen átélt élmények, valós pszichológiai tapasztalatok állhattak, melyekre „a bölcsesség könyveiben” nem volt nehéz igazolást találni.

³ GOETHE, *Vonzások és választások*, ford. VAS István, in GOETHE *Válogatott művei. Szépprózai művek*, Budapest: Európa, 1983, 317.

⁴ BOLZ, *i. m.*, 167.

⁵ *Vonzások és választások, i. m.*, 167, 319, 344, 354, 359.

⁶ ECKERMANN, *Beszélgetések Goethével*, ford. GYÖRFFY Miklós, Budapest: Európa, 1989, 508.